

BolLETÍ de la
SOCiETAT
ARQUEOLòGiCA
L'IL·liANA

Revista d'Estudis Històrics

Any CXXVI Núm. 865 #67_ISSN: 0212-7458

Tercera Època_Palma_2011

Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana

HISTÒRIA

1885-1904: *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*

1905-1937: *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*

1938-1977: *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*

Anys: 3ª Època 1978-

ISSN: 0212-7458

Dipòsit legal: PM 738 -1960

Periodicitat ANUAL

Editor: *Societat Arqueològica Lul·liana*

<http://www.arqueologicaluliana.com>

Preu de la subscripció: 45 euros

CONSELL DE REDACCIÓ

Director

Dr. Miguel José Deyá Bauzá, Universitat de les Illes Balears

Secretari

Dr. Miquel Àngel Capellà Galmés, Universitat de les Illes Balears

Vocals

Dr. Albert Hauf i Valls, Universitat de València / Dr. Flocel Sabaté i Curull, Universitat de Lleida /

Dr. Manuel Calvo Trias, Universitat de les Illes Balears / Dr. Tomàs de Montagut Estragués, Universitat

Pompeu Fabra / Dr. Xavier Torres Sans, Universitat de Girona / Dra. Maria Barceló Crespi, Universitat

de les Illes Balears / Dr. Ricard Urgell Hernández, Arxiu del Regne de Mallorca

PRESENCIA EN BASES DE DADES I REPERTORIS BIBLIOGRÀFICS

REGESTA IMPERII. Akademie der Wissenschaften und der Literatur (DE) / *Repertorio de medievalismo Hispánico*.

CSIC / Catàleg LATINDEX / Acceptada a PIO (Periodical Index Online). Quest (GB) / Incorporada a DICE (Difusión

y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas) / Evaluada a RESH

(Revistas científicas Españolas de Ciencias Sociales y Humanas) / Clasificada a CIRC (Clasificación Integrada de

Revistas Científicas) / Allotjada a e-Dialnet, Universidad de La Rioja

PRESENCIA A INTERNET

Volums 1-62 (1885-2006)

<http://ibdigital.uib.cat/greenstone/cgi-bin/library.cgi>

Volums 1-18 (1885-1921)

http://prensahistorica.mcu.es/es/publicaciones/numeros_por_mes.cmd?idPublicacion=3041

Volums 63 i següents (2007-)

<http://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=12153>

DISSENY DE LA COBERTA I L'INTERIOR

Antoni Garau

Carles Fargas

IMPRESSIÓ

Impremta BAHIA

© dels autors pels seus articles

Els articles publicats al BSAL recullen exclusivament les opinions dels seus autors.

La revista declina qualsevol responsabilitat que pogués derivar-se dels drets de propietat intel·lectual o comercial.

Societat Arqueològica Lul·liana

C/ Monti-Sion, 9

07001 Palma de Mallorca

arqueologicaluliana@gmail.com

LES DISPUTES EN EL COL·LEGI DE MEDICINA DE LA UNIVERSITAT LITERÀRIA DE MALLORCA (1696-1699)

Albert Cassanyes Roig¹

Universitat de les Illes Balears

Resum: Les Constitucions de la Universitat Literària de Mallorca varen ser aprovades inicialment el 1693, esperant la confirmació reial, que arribà el 1697. Durant aquest període, les Constitucions varen ser aplicades segons els interessos del rector i dels jurats de Mallorca. Aquest article intenta demostrar-ho a partir del comentari d'una sèrie de disputes en el Col·legi de Medicina.

Paraules clau: Universitat Literària, Mallorca, medicina, oposicions.

Abstract: The Constitutions of Universitat Literaria of Mallorca had been approved initially at 1693, waiting for the royal confirmation, which was conceded at 1697. In this period, the Constitutions were put into effect according to the part of the rector and the jurats of Mallorca. This article tries to prove it from the comment of a sequence of disputes at Medicine College.

Key words: Universitat Literaria, Mallorca, medicine, public examinations.

Rebut el 3 de maig. Acceptat el 6 de setembre de 2011.

¹ Voldria agrair l'ineestimable ajuda de Rafel Ramis Barceló en tot el procés d'elaboració del present article.

Amb el present article es pretén mostrar com, en els primers anys de la Universitat Literària, les Constitucions varen ser utilitzades de forma arbitrària, tant pels jurats com pel propi rector, d'acord amb els seus propis interessos i objectius. Per fer-ho, l'article es centrarà en el comentari d'un cas esdevingut en el Col·legi de Medicina el 1696, i que tindria repercussions fins el 1699. El cas fa referència al nomenament de Joan Ferragut com a catedràtic de Curs Fisiològic, i a l'oposició trobada en el Col·legi de Medicina, especialment en la figura del catedràtic d'Anatomia, Francesc Ferrer.

La Universitat Literària i els estudis de Medicina: breu indicació historiogràfica

La Reial i Pontificia Universitat Literària i Estudi General Lul·lià de Mallorca va ser instaurada el 1671 pel papa Climent X mitjançant el breu apostòlic concedit el 17 d'abril d'aquest any. Tot i això, la seva aplicació no es va iniciar fins el 1691, arran de dificultats diverses, i no fou fins el 1693 quan els jurats i el Gran i General Consell aprovaren, inicialment, les Constitucions que establien el funcionament de la nova institució educativa de Mallorca, i que havien estat redactades pel bisbe de Mallorca Pedro de Alagón. Una vegada aprovades les Constitucions per la Universitat mallorquina, el text va ser enviat a la cort, esperant la ratificació de Carles II, fet que no s'esdevindria fins el 1697.

Tot i la seva importància com a principal institució educativa de Mallorca des de finals del segle XVII i mitjans del segle XIX, els estudis sobre la Universitat Literària són, més aviat, escassos, el que no implica, per altra banda, que no existeixin autors rellevants que hagin treballat sobre el tema. Un dels autors més importants en aquest àmbit va ser Jaume Lladó i Ferragut, qui va classificar i catalogar la documentació de l'arxiu de la Universitat Literària,² i que és autor de la primera monografia sobre la institució acadèmica.³ Així mateix, cal remarcar també la tasca duta a terme per Álvaro Santamaría, que oferí un estudi intensiu sobre l'Estudi General.⁴ Finalment, mencionar el volum monogràfic dedicat a l'Estudi General de Mallorca per part d'*Estudis Baleàrics*, publicat el desembre del 1983.

Ja en la dècada dels 90, és rellevant la tesi doctoral de Bernat Bestard Nadal,⁵ que presenta, com a objectiu principal, analitzar els estudis de medicina, i, per extensió, la institució que els dirigia, des de la creació de la Universitat Literària de Mallorca fins a la seva extinció en el segle XIX. Una de les seves aportacions més importants serà demostrar que l'exercici de les càtedres responia a interessos socials i de prestigi, en cap cas a interessos econòmics.⁶

En quant a la bibliografia referent als estudis de Medicina, el treball més complet sobre la matèria és l'obra, ja indicada, de Bestard Nadal, centrada exclusivament en la Facultat de Medicina de la Universitat Literària. Tot i això, els estudis de Medicina també cridaren

2 LLADÓ I FERRAGUT, J.: *El Archivo de la Real y Pontificia Universidad Literaria y Estudio General Luliano del antiguo Reino de Mallorca*, Palma, 1946.

3 LLADÓ I FERRAGUT, J.: *Historia del Estudio General Luliano y de la Real y Pontificia Universidad Literaria de Mallorca*, Palma, 1973.

4 SANTAMARÍA, A.: *La promoción universitaria en Mallorca. Época de Fernando el Católico (1479-1516)*, Palma, 1983.

5 BESTARD NADAL, B.: *La Facultad de Medicina de la Real y Pontificia Universidad Literaria del Reino de Mallorca. Primer análisis crítico-histórico*, Barcelona, 1992. [Tesi doctoral].

6 Serveixi com a prova les grans disputes hagudes entre els opositors a les càtedres, tot i conèixer amb antelació la mala dotació d'aquestes. BESTARD NADAL, B.: *La Facultad de Medicina...*, p. 381-382.

l'atenció del propi Lladó i Ferragut, qui dedicà un capítol únicament al Col·legi de Medicina, mentre els altres col·legis havien estat agrupats en una única unitat.⁷ A part, cal indicar l'article d'Antoni Contreras Mas referent a la formació mèdica a Mallorca entre els segles XIII i XVIII.⁸ Finalment, també és convenient remarcar els treballs de Gabriel Ensenyat, d'Antoni Contreras Mas i d'Anton Pujol Bertran, englobats en l'obra de caràcter més general de Bonner i Bujosa,⁹ i que fan referència, de forma més o menys ampla, als estudis universitaris de Medicina a Mallorca.

Els estudis de Medicina a la Universitat Literària: evolució històrica

Des dels seus orígens, la Universitat Literària va comptar amb estudis de Medicina, regulats de forma molt detallada en les pròpies Constitucions. Tot i això, els estudis de Medicina a Mallorca presenten un origen anterior a la Universitat Literària; concretament, el 1573 es fundaria una càtedra de Cirurgia.¹⁰ Malgrat tot, l'Estudi General es centrava en els estudis d'Arts i Teologia, mentre els estudis de Lleis i de Medicina funcionaren poc, i, de fet, les càtedres solien ser efímeres.¹¹

Per altra banda, el 1597 els jurats de la Ciutat i el Regne de Mallorca, com a institució competent en matèria universitària, acordaren completar l'Estudi General mitjançant la creació de totes les facultats¹² o, si no era possible, completar les facultats d'Arts i de Teologia. A tal efecte, el Gran i General Consell aprovà una assignació de 600 lliures anuals, destinades al pagament de les noves càtedres.¹³

Malgrat tot, la reforma del 1597 només afectà les facultats d'Arts i de Teologia; no serà fins a la reforma del 1626 quan es trobin les primeres càtedres estables de Lleis i de Medicina. El maig de 1626, es va acordar la creació de totes les facultats de l'Estudi General, incloent-hi les de Lleis i Medicina, però mantenint el mateix pressupost aprovat el 1597, això és 600 lliures anuals. Com a resultat d'aquest acord, i respecte a la Facultat de Medicina, es varen crear tres càtedres: la càtedra de Prima de Medicina, la càtedra de Vespres de Medicina, i la

7 Per al capítol dedicat al Col·legi de Medicina, LLADÓ I FERRAGUT, J.: *Historia del Estudio General...*, p. 95-108. Respecte als altres col·legis, LLADÓ I FERRAGUT, J.: *Historia del Estudio General...*, p. 79-94.

8 CONTRERAS MAS, A.: "La formación de los profesionales sanitarios en Mallorca (XIII-XVIII)", *Estudis Baleàrics*, 11, 1983, p. 35-51.

9 BONNER, A.; BUJOSA HOMAR, F. (dir.): *Història de la Ciència a les Illes Balears. Volum II. El Renaixement*, Palma, 2006. Concretament, cal indicar el capítol "Les institucions d'alta cultura: de l'Estudi General Lul·lià a la Universitat Literària", de Gabriel Ensenyat (p. 17-33), i el capítol "Medicina als segles XVI i XVII", de Contreras Mas i Pujol Bertran (p. 111-128).

10 Segons ENSENYAT PUJOL, G.: "Les institucions d'alta cultura: de l'Estudi General Lul·lià a la Universitat Literària", a BONNER, A.; BUJOSA HOMAR, F. (dir.): *Història de la Ciència...*, p. 21. Aquesta mateixa càtedra també és mencionada per Lladó i Ferragut, tot i ubicar, erròniament, la seva fundació al 1537. LLADÓ I FERRAGUT, J.: *Historia del Estudio General...*, p. 95. Per altra banda, Santamaría no parla d'aquesta càtedra de Cirurgia; possiblement no s'arribés a integrar a l'Estudi General ni a la Universitat Literària. BESTARD NADAL, B.: *La Facultat de Medicina...*, p. 366-367.

11 N'és un exemple el lectoral de Lleis fundat el 1512, i que va ser clausurat l'agost del 1513. SANTAMARÍA, Á.: *La promoción universitaria...*, p. 139.

12 Sembla ser que, en aquest moment, es va acordar crear una càtedra d'Anatomia, si bé aquesta no arribaria a funcionar fins el 1626. CONTRERAS MAS, A.; PUJOL BERTRAN, A.: "La medicina als segles XVI i XVII", a BONNER, A.; BUJOSA HOMAR, F. (dir.): *Història de la Ciència...*, p. 122.

13 SANTAMARÍA, Á.: *La promoción universitaria...*, p. 143-144.

càtedra de Curs de Medicina. Les dues primeres càtedres estaven dotades amb 70 lliures, mentre la tercera tenia una assignació anual de 60 lliures.¹⁴

El Gran i General Consell encomanà a una Comissió Assessora de Doctors, formada per 2 canonges, 2 sacerdots diocesans i 2 frares franciscans, l'elaboració d'un nou esquema organitzatiu dels estudis universitaris que s'impartien a l'Estudi General. Aquesta comissió presentà l'octubre de 1626 una sèrie de recomanacions respecte a aquesta reforma organitzativa, entre les quals es trobava incrementar el nombre de càtedres, reduint, al mateix temps, el salari dels catedràtics. Concretament, i per a la Facultat de Medicina, la Comissió Assessora de Doctors va preveure la creació de tres càtedres: la càtedra de Mètode de Medicina, la càtedra d'Anatomia, i la càtedra de Curs de Medicina, les tres amb un salari de 55 lliures anuals.¹⁵ Sigui com sigui, el projecte de reforma dels estudis universitaris va quedar parcialment aturat per causes financeres i, sobretot, per les diferències de criteris i interessos docents de diferents sectors religiosos.¹⁶

Malgrat aquestes diputes, s'iniciaren els estudis de Medicina a l'Estudi General de Mallorca. Tot i això, i segons Lladó i Ferragut, els estudiants d'aquesta carrera cursaven els tres primers anys a l'Estudi General, per passar després a una universitat major per graduar-se. Per entendre aquest fenomen, cal recordar que l'Estudi General no estava facultat a concedir graus vàlids universalment, el que explica que bona part dels mallorquins que desitjaven cursar estudis mèdics abandonessin l'illa.¹⁷

La situació va canviar amb la institució de la Universitat Literària a partir del 1691, vint anys després del breu pontifici de Climent X. La promoció de l'Estudi General en Universitat Literària, a més de permetre la validesa dels graus en tot el territori catòlic, provocà el complet desenvolupament de les càtedres necessàries per als diferents estudis. Les Constitucions redactades pel bisbe de Mallorca, Pedro de Alagón, establien detalladament el funcionament dels estudis de Medicina, que tenien una durada de quatre anys, i comptaven amb una formació tant teòrica com pràctica.¹⁸ Per la seva banda, la Facultat de Medicina comptà amb un total de cinc càtedres: Prima de Medicina, Vespres de Medicina, Curs Fisiològic, Curs Patològic (creades el 1691, arran de la promoció de l'Estudi General en Universitat Literària), i Anatomia.¹⁹

14 SANTAMARÍA, Á.: *La promoción universitaria...*, p. 146-147.

15 SANTAMARÍA, Á.: *La promoción universitaria...*, p. 148.

16 SANTAMARÍA, Á.: *La promoción universitaria...*, p. 152.

17 LLADÓ I FERRAGUT, J.: *Historia del Estudio General...*, p. 95.

18 Els estudis de Medicina a la Universitat Literària es basaven encara en lectures clàssiques, amb un fort protagonisme de l'obra del metge grec Galè. En el primer any, els estudiants de Medicina cursaven Anatomia, Curs Fisiològic i Curs Patològic. El segon any consistia en cursar Anatomia, Curs Patològic, repàs de Curs Fisiològic i la càtedra de Prima o Vespres de Medicina. El tercer any, els estudiants cursaven les càtedres de Prima i Vespres de Medicina, i, a partir de Pasqua, iniciaven les pràctiques. Finalment, el quart any, els estudiants continuaven freqüentant les càtedres de Prima i Vespres de Medicina, al mateix temps que seguien amb les pràctiques. A part, els estudiants de Medicina havien d'assistir, obligatòriament, a les pràctiques anatòmiques dutes a terme pel catedràtic d'Anatomia, un total de vint-i-dues anuals, a més de dues pràctiques anatòmiques dedicades en exclusiva al coneixement de l'esquelet.

19 AHUIB, Universitat, Llibre 4. *Copia auténtica de los Reales Privilegios concedidos a la Universidad y Constituciones 1697*, sf. (Títol 13).

La designació de Joan Ferragut com a catedràtic de Curs Fisiològic

Una de les principals novetats introduïdes per les Constitucions de la Universitat Literària era l'obligatorietat de cobrir totes les càtedres vacants, excepte aquelles annexes als convents,²⁰ mitjançant oposició.²¹ Des del 1626, les càtedres solien ser proveïdes per designació; els jurats, els síndics clavis de la Part Forana i, des del 1690, el rector,²² elegien directament la persona que els semblava més adient per ocupar la càtedra vacant.²³ Tot i això, en ocasions es varen celebrar oposicions, tal i com demostren nombroses suplicacions enviades als jurats sol·licitant poder participar en el procés selectiu.²⁴

Tot i l'esmentada obligació establerta per les Constitucions, la realitat va ser que la pràctica de la designació directa encara es va mantenir a la Universitat Literària, com a mínim, durant els primers anys de funcionament. En els diferents casos, l'argument que els jurats defensaven per dur a terme la designació de catedràtics és que les Constitucions, tot i haver estat aprovades, inicialment, pels jurats i pel Gran i General Consell el 1693, encara no havien estat ratificades per Carles II, de manera que no podia ser exigida la seva aplicació.²⁵ En qualsevol cas, no consta que la designació de catedràtics fos especialment problemàtica, i, de fet, per norma general, les persones designades no tenien massa dificultats per accedir a la seva plaça.

Una excepció va ser el cas de Joan Ferragut, que accedí a la càtedra de Curs Fisiològic, pertanyent a la Facultat de Medicina, i que comptà amb l'oposició de bona part del col·legi d'aquesta facultat. Joan Ferragut va accedir a la càtedra el 14 de desembre del 1695, per designació dels jurats, després que el titulat de la càtedra, Miquel Fe, hagués renunciat a ella el mes d'octubre. Per justificar la seva acció, els jurats presentaren diversos arguments, entre ells que no hi havia cap aspirant satisfactori, o que cap doctor agregat al Col·legi de Medicina havia volgut oposar per cobrir la càtedra vacant.²⁶ Per altra banda, els jurats afirmaren que la càtedra de Curs Fisiològic no estava dotada econòmicament, pel que no es

20 Aquestes càtedres eren les càtedres tomistes del convent de Sant Domingo, les càtedres escotistes del convent de Sant Francesc, i les càtedres suaristes de Montision. Aquestes darreres, però, haurien de ser cobertes mitjançant oposició una vegada fossin dotades econòmicament. AHUIB, Universitat, Llibre 4. *Copia autèntica de los Reales Privilegios concedidos a la Universidad y Constituciones 1697*, s.f.

21 AHUIB, Universitat, Llibre 4. *Copia autèntica de los Reales Privilegios concedidos a la Universidad y Constituciones 1697*, sf. (Títol 21).

22 Aquesta gràcia va ser aprovada el 1 d'agost del 1690, després que el rector Domingo Sureda de Santmartí retirés una petició de renúncia que havia presentat. ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1690 a 1695*, f. 19v.

23 Va ser, precisament, la Comissió Assessora de Doctors la que proposà que l'accés a la càtedra es dugués a terme mitjançant designació, perquè es considerava que els doctors de prestigi podrien veure's ofesos si es veïen obligats a participar a les oposicions. Tot i això, la Comissió Assessora de Doctors defensà que aquesta mesura només es prengués en la primera promoció de catedràtics; les vacants haurien de ser cobertes, posteriorment, per oposicions. SANTAMARIA, À.: *La promoció universitària...*, p. 148-149.

24 És el cas, per exemple, de les suplicacions per a poder aspirar a la càtedra de Teologia per l'opinió tomista presentada per Antoni Miquel (ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1690 a 1695*, f. 241r), o a la càtedra de Teologia per l'opinió escotista presentada per Francesc Alzina (ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1690 a 1695*, f. 242r).

25 ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1690 a 1695*, f. 427r-v.

26 De fet, alguns catedràtics avisaren que l'únic aspirant possible seria una persona "que sería de poca utilidad y decoro de la Universidad". AHUIB, Universitat, Llibre 28. Llom: *Graus desde 1693 ad 1696*, f. 344r.

podia exigir la seva provisió mitjançant oposicions,²⁷ a més de presentar, de nou, l'argument segons el qual les Constitucions no havien estat ratificades pel monarca i, per tant, no eren d'aplicació.²⁸ Finalment, els jurats també esgrimiren l'existència d'un precedent, Miquel Clar, que havia accedit per designació a la càtedra de Prima de Medicina el 1694.²⁹ Emparant en aquests fets, Joan Ferragut accedí a la càtedra de Curs Fisiològic, prenent-ne possessió el dia 4 de gener del 1696.

La designació de Joan Ferragut com a catedràtic de Curs Fisiològic no comptà, però, amb l'acceptació d'alguns membres del Col·legi de Medicina, entre els quals s'hi trobava el catedràtic d'Anatomia Francesc Ferrer, que seria un dels principals instigadors del conflicte. Aquests col·legiats es negaren a reconèixer la designació, i no respectaren les preeminències a les que tenia dret Joan Ferragut com a catedràtic, ni a les cerimònies per al conferiment de grau ni a la pròpia festivitat de Ramon Lull, festa oficial de la Universitat Literària,³⁰ consideraven que no era lícit que Joan Ferragut passés per davant de doctors en Medicina més antics i que, per tant, haurien d'haver tingut preferència a l'hora de cobrir la càtedra de Curs Fisiològic.³¹

Una de les primeres accions del Col·legi de Medicina al respecte consistí en recórrer la designació de Joan Ferragut davant els jurats i el propi bisbe de Mallorca,³² encarregant la tasca als catedràtics Jeroni Riera, Maties Armengol i Francesc Ferrer. En les seves suplicacions, els representants del Col·legi de Medicina afirmaren, en contra del que havien dit tant en rector com els jurats, que hi havia molts doctors agregats a l'esmentat col·legi que aspiraven a la càtedra de Curs Fisiològic, pel que la designació de Joan Ferragut era un greuge contra aquells. A més, apel·laren al títol 21 de les Constitucions, on s'estatuïa que les càtedres havien de ser cobertes mitjançant oposició pública; en cas contrari, s'havia de considerar nul·la la provisió. Segons els doctors Riera i Ferrer, aquesta disposició havia estat observada en tots els casos de vacança que s'havien produït des del 1692; l'única excepció havia estat, precisament, la designació de Joan Ferragut a la càtedra de Curs Fisiològic.³³ Per aquests motius, sol·licitaven la convocatòria d'oposicions públiques per

27 ARM, Extraordinari de la Universitat, *Extraordinari de 1695 a 1700*, f. 41r.

28 El Col·legi de Medicina va rebutjar aquest argument assegurant que, si bé no hi havia constància de la ratificació de les Constitucions per part de Carles II, tampoc n'hi havia de la seva revocació. AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina. 1696-1809-21*, n. 1, f. 11v.

29 AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina. 1696-1809-21*, n. 1, f. 1r-v. Per a la designació de Miquel Clar com a catedràtic de Prima de Medicina, ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1690 a 1695*, f. 427r-v.

30 La festivitat de la Conversió de Ramon Lull era celebrada el 25 de gener, coincidint, per tant, amb el dia de la Conversió de Sant Pau. Anualment eren elegits quatre protectors d'entre els col·legiats de la Universitat Literària, encarregats de l'organització dels actes, que comptaven amb una processó i una missa a l'església de Sant Francesc.

31 AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina. 1696-1809-21*, n. 1, f. 24r. Malgrat tot, segons Bestard Nadal, el motiu va ser que Francesc Ferrer aspirava a la càtedra de Curs Fisiològic. BESTARD NADAL, B.: *La Facultad de Medicina...*, p. 225.

32 AGCIM, Fons Privats. Arxius de Corporacions i Associacions. Universitat Literària. *Documentos pertenecientes a la Universidad*, sf. [Suplicació del 6 de febrer de 1696].

33 AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina. 1696-1809-21*, n. 1, f. 11v-12r.

cobrir la càtedra vacant,³⁴ d'acord amb el procediment establert a les Constitucions. Tant el bisbe com els jurats rebutjaren les suplicacions del Col·legi de Medicina.³⁵ En el cas dels jurats, argumentaren que les Constitucions no podien ser aplicades encara perquè no havien estat confirmades per Carles II.³⁶

Tot i aquesta primera derrota, el Col·legi de Medicina no va abandonar la causa contra la designació de Joan Ferragut, i es va dedicar a pressionar el rector, aleshores Domingo Sureda de Santmartí, de diverses formes. Una d'elles va consistir en no examinar ni conferir graus als estudiants. És el cas, per exemple, de Francesc Ferrer i Jeroni Riera, a qui, per torn, havia tocat examinar Joan Terrassa pel grau de batxiller en Medicina. Els dos doctors es negaren a exercir com a examinadors, afirmant que no tornarien a examinar cap altre aspirant si abans el rector no fixava els cartells convocant les oposicions a la càtedra de Curs Fisiològic.³⁷

El cas més destacat d'aquesta negativa a examinar aspirants al grau va ser el de Jaume Bestard, qui sol·licità poder-se examinar pel grau de batxiller en Medicina el novembre del 1696.³⁸ El secretari li va atorgar quatre examinadors, dos catedràtics i dos que no ho fossin, que s'encarregarien de la seva avaluació. Els dos col·legiats no catedràtics als qui, per torn, havia correspost examinar Jaume Bestard eren Jeroni Riera, qui es va negar a avaluar-lo argumentant malaltia,³⁹ i Francesc Sastre, que també rebutjà fer-ho, indicant que no examinaria cap aspirant fins que no es confirmessin les Constitucions. El rector Domingo Sureda de Santmartí va acceptar l'excusa de Jeroni Riera, però no la de Francesc Sastre, a qui ordenà que examinés Jaume Bestard. Francesc Sastre es va reafirmar en la seva posició i renuncià a la seva plaça de col·legial en el Col·legi de Medicina.⁴⁰ Davant aquell fet, el rector ordenà la designació de dos altres examinadors no catedràtics, que varen ser, sempre per torn, Vicenç Julià i Miquel Fe. Ambdós es varen negar a examinar Jaume Bestard: Vicenç Julià argumentà que estava massa ocupat, perquè havia d'assistir a una junta de metges;⁴¹ Miquel Fe informà que, en renunciar a la càtedra de Curs Fisiològic l'octubre del 1695, també havia renunciat a participar en els actes acadèmics.⁴² Davant la insistència del rector per a que Miquel Fe examinés Jaume Bestard, el doctor Fe renuncià també a la seva plaça en el Col·legi de Medicina.⁴³ Aleshores, el rector atorgà a Jaume Bestard dos nous examinadors, que varen ser Bernat Contestí i Bartomeu Bordills, però

34 AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina. 1696-1809-21*, n. 1, f. 13r.

35 AHUIB, Universitat, Llibre 28. Llom: *Graus desde 1693 ad 1696*, f. 344v-345r.

36 AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina. 1696-1809-21*, n. 1, f. 15v.

37 Joan Terrassa i Miquel Cerdà, ambdós aspirants al batxiller en Medicina, hagueren de marxar a Solsona per graduar-se allà, posant en perill les seves vides, ja que, segons el rector, poc després de sortir de Ciutat els perseguiren "tres fragatas de moros". AHUIB, Universitat, Llibre 28. Llom: *Graus desde 1693 ad 1696*, f. 345r.

38 AHUIB, Universitat, Lligall 2. *Pedimentos e instancias (memorials, exposiciones, representacions, etc.) 1693-1832*, sf. [Suplicació del 19 de novembre de 1696].

39 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matrículas 1694 a 1713*, f. 6r.

40 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matrículas 1694 a 1713*, f. 6v-7r.

41 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matrículas 1694 a 1713*, f. 7r.

42 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matrículas 1694 a 1713*, f. 7r.

43 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matrículas 1694 a 1713*, f. 9r.

ambdós també es negaren a examinar l'aspirant. Bartomeu Bordills informà que no li tocava ser examinador per torn, perquè havia estat el darrer col·legiat en examinar un aspirant. El secretari va informar-lo de tots els problemes haguts, i Bartomeu Bordills, davant aquell fet, demanà que se li concedís un temps per donar una resposta definitiva.⁴⁴

Per altra banda, el dia 1 de desembre del 1696 es va produir una renúncia massiva de catedràtics i col·legials del Col·legi de Medicina a participar en els actes de graduació. Concretament, els col·legiats que signaren la renúncia davant el notari Julià Ginard varen ser Bernat Contestí, Jeroni Riera, Vicenç Julià, Joan Rubí, Tomàs Fiol, Antoni Llinàs, Francesc Rosselló i Francesc Ferrer. Els dimissionaris informaren que la seva acció era motivada per la no observança de les Constitucions, tot i que havien fet tot el possible per al seu compliment, tal i com havien jurat.⁴⁵ Per això, la renúncia seria vigent fins a l'aprovació de les Constitucions per part de Carles II.⁴⁶ A tot això, cal sumar-hi una suplicació enviada per Jeroni Riera i Francesc Ferrer al rector Domingo Sureda de Santmartí informant-lo que Jaume Bestard no complia amb els requisits exigits als estudiants de Medicina per poder optar al grau, i que els col·legiats que havien accedit a examinar-lo no tenien jurisdicció per fer-ho.⁴⁷

El rector va rebutjar la suplicació dels doctors Riera i Ferrer relativa als requisits de Jaume Bestard. A més, portà el cas de la renúncia al Col·legi de Cànon i Lleis, que, entre les seves funcions, s'encarregaven també d'assessorar jurídicament el rector. El Col·legi de Cànon i Lleis va considerar que els col·legiats que havien renunciat a examinar els estudiants havien de ser exclosos perpètuament de la Universitat Literària. El Col·legi de Medicina, en conseqüència, hauria d'estar integrat pels col·legiats que no haguessin renunciat a la seva tasca, encara que no s'arribés al nombre de col·legiats exigint per les Constitucions.⁴⁸ El rector, aleshores, va executar el consell del Col·legi de Cànon i Lleis.⁴⁹ Aquesta mesura va tenir efectes immediats; el dia següent a l'execució per part del rector de la proposta del Col·legi de Cànon i Lleis, Bartomeu Bordills, que encara no havia donat una resposta a la petició del rector per a que examinés Jaume Bestard, es va retractar de qualsevol paper signat anteriorment, reafirmà la seva obediència al rector, i accedí a ser un dels examinadors de Jaume Bestard,⁵⁰ que va obtenir el grau de batxiller dos dies més tard.⁵¹

L'octubre del 1697, Carles II ratificà les Constitucions de la Universitat Literària. En aquest moment, els col·legiats que havien renunciat a participar en els actes de graduació dels estudiants el desembre del 1696 intentaren recuperar les seves càtedres, al·legant que la seva renúncia només era fins que el cas de la desposseïció de la càtedra de Francesc Ferrer hagués passat al jutge competent, que, segons consideraven, era el rei. Per tant, després que la Reial Audiència s'hagués declarat competent per al judici, consideraren que

44 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matriculas 1694 a 1713*, f. 9v-10r.

45 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matriculas 1694 a 1713*, f. 16r-v.

46 AHUIB, Universitat, Lligall 1. *Papeles y cuadernos sueltos referentes al funcionamiento interno. 1770-1835*, n. 38, 13.

47 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matriculas 1694 a 1713*, f. 21r.

48 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matriculas 1694 a 1713*, f. 22r.

49 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matriculas 1694 a 1713*, f. 11v-12r.

50 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matriculas 1694 a 1713*, f. 13r.

51 AHUIB, Universitat, Llibre 29. Llom: *Graus desde 1696 ad 1703*, f. 20v-21r.

les seves peticions havien estat satisfetes, i demanaren la restitució de les càtedres. A més, també afirmaven que el rector no havia acceptat mai la renúncia formulada, de manera que, ni que fos formalment, la renúncia no havia estat efectiva. El rector, però, no va escoltar-los, i considerà que els catedràtics havien renunciat a formar part del Col·legi de Medicina, pel que ja no en formaven, ni en podien formar, part.⁵²

La desposseïció de la càtedra d'Anatomia de Francesc Ferrer

Una altra forma de pressió va ser protagonitzada per Francesc Ferrer, catedràtic d'Anatomia, qui va abandonar la lectura de la seva càtedra com a manifestació de la seva oposició a la designació de Joan Ferragut a la càtedra de Curs Fisiològic.⁵³ Tot i que Francesc Ferrer no acudia a impartir lliçons des de les vacances de Nadal, aquest abandonament no va ser comunicat al rector fins a l'aprovació de cursos del juny del 1696.⁵⁴ Així mateix, i segons anuncià l'estudiant Jaume Bestard, Francesc Ferrer havia anunciat que, a menys que hi hagués ordre oficial de Madrid, no tornaria a la Universitat Literària després de les vacances de Nadal, i que cedia la càtedra d'Anatomia a qui la volgués.⁵⁵ Davant aquells fets, el rector Domingo Sureda de Santmartí va considerar que la càtedra d'Anatomia estava vacant per abandonament, el que es sumava a una sèrie de desobediències dutes a terme per Francesc Ferrer en els darrers anys,⁵⁶ la majoria d'elles relacionades amb l'oposició a la designació de Joan Ferragut com a catedràtic de Curs Fisiològic. Cal indicar, a més, que les Constitucions de la Universitat Literària establien que els catedràtics no podien faltar, per norma general, més de quinze dies a l'any a les lliçons, termini que es podia ampliar fins als trenta dies en casos excepcionals. En el cas que un catedràtic s'absentés més de trenta dies sense justificació, això és sense l'autorització del concili particular de la Universitat Literària o sense malaltia certificada pels catedràtics de Prima i Vespres de Medicina, el catedràtic absent era acomiadat, considerant-se la seva càtedra vacant i procedint a la convocatòria d'oposicions,⁵⁷ segons la normativa establerta al respecte a les Constitucions. Per tant, el rector Domingo Sureda de Santmartí es va basar en aquesta disposició per cessar Francesc Ferrer de la càtedra. Així mateix, el rector també argumentà que Francesc Ferrer no havia observat les Constitucions en el seu títol 29, que estableix, entre d'altres mesures, que el catedràtic d'Anatomia ha d'explicar tota la matèria en dos anys.⁵⁸ Però Francesc Ferrer es va negar a perdre la càtedra d'Anatomia que ostentava, i va recórrer la decisió per la via judicial, presentant recursos tant als jurats⁵⁹

52 AHUIB, Universitat, Lligall 1. *Papeles y cuadernos sueltos referentes al funcionamiento interno. 1770-1835*, n. 38, 13.

53 AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina. 1696-1809-21*, n. 1, f. 24r.

54 AHUIB, Universitat, Llibre 19. Llom: *Matrículas 1694 a 1713*, f. 25v.

55 AHUIB, Universitat, Llibre 17. Llom: *Matrículas i aprovacions de Cursillos*, f. 35v.

56 AHUIB, Universitat, Lligall 2. *Pedimentos e instancias (memorials, exposiciones, representacions, etc). 1693-1832*, sf. [Suplicació del 26 d'octubre del 1699].

57 AHUIB, Universitat, Llibre 4. *Copia auténtica de los Reales Privilegios concedidos a la Universidad y Constituciones 1697*, sf. (Títol 23).

58 ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1695 a 1700*, f. 76v.

59 AHUIB, Universitat, Llibre 28. Llom: *Graus desde 1693 ad 1696*, f. 345v. Els jurats, però, ratificaren la vacança ordenada pel rector (ARM, Extraordinaris de la Universitat. *Extraordinari de 1695 a 1700*, f. 76v). Els síndics de la Part Forana també ratificaren la disposició del rector (ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1695 a 1700*, f. 77r).

com a la Reial Audiència⁶⁰ o, fins i tot, al propi Consell Suprem d'Aragó.⁶¹ Aquest litigi suposà una inseguretat legal, perquè les oposicions per cobrir la càtedra d'Anatomia no es varen paralitzar amb el recurs, sinó que continuaren. De fet, cinc doctors en Medicina que aspiraven a la càtedra d'Anatomia (Joan Baptista Rubí, Antoni Llinàs, Francesc Rosselló, Antoni Llinàs González i Antoni Roig) sol·licitaren al rector la suspensió de les oposicions per cobrir la càtedra d'Anatomia fins que es resolgués el plet judicial mitjançant sentències definitiva, per no trobar-se privats de la càtedra que, no sense esforç, haurien guanyat.⁶² El rector Domingo Sureda de Santmartí, però, no va tenir en compte aquella suplicació, i argumentà la necessitat de continuar endavant amb les oposicions perquè la seva paralització suposaria un greuge contra els estudiants de Medicina,⁶³ que havien de cursar necessàriament la matèria anatómica.⁶⁴ Finalment, les oposicions per a la càtedra d'Anatomia no comptaren amb cap aspirant,⁶⁵ doncs els cinc doctors que havien sol·licitat la suspensió de les oposicions havien estat rebutjats pel rector.⁶⁶ Davant aquesta situació, els jurats optaren per tornar a fer ús de la designació, i el 16 de juliol del 1696 designaren com a catedràtic d'Anatomia el doctor Francesc Ferragut.⁶⁷

L'agost del 1699, la Reial Audiència publicà la sentència que finalitzava el procés judicial a la institució. En virtut d'aquesta sentència, Francesc Ferrer recuperava la càtedra d'Anatomia.⁶⁸ Però, en contra del que pugui semblar en un primer moment, el cas no va acabar; Gaspar Amer, aleshores síndic de la Universitat Literària, no va acceptar la sentència. El 26 d'octubre del mateix 1699, Gaspar Amer va enviar una suplicació al rector, en aquell moment Francesc de Togores, on li exposava tots els antecedents del cas i suplicava al rector que fixés un termini de tres dies per a que Francesc Ferrer presentés defensa contra les acusacions que se li imputaven; en cas contrari, la càtedra d'Anatomia hauria de tornar a ser considerada vacant.⁶⁹ Francesc Ferrer no va presentar cap defensa,

60 L'apel·lació a la Reial Audiència va ser motiu de disgust pel rector, perquè diversos membres de la institució eren tractats, precisament, per metges participants en el litigi. Per exemple, Bernat Contestí i Vicenç Julià eren els metges del virrei. BESTARD NADAL, B.: *La Facultad de Medicina...*, p. 228.

61 El 1696, les Constitucions encara estaven pendents d'aprovació per part del monarca, de manera que es va considerar que l'autoritat competent en aquest cas seria el Consell Suprem d'Aragó. AHUIB, Universitat, Lligall 2. *Pedimentos e instancias (memorials, exposiciones, representacions, etc)*. 1693-1832, sf. [Suplicació del 13 de juliol del 1696]. Malgrat tot, al final la Reial Audiència es va declarar competent en el cas, i s'encarregà del procés judicial.

62 AGCIM, Fons Privats. Arxius de Corporacions i Associacions. Universitat Literària. *Documentos pertenecientes a la Universidad*, sf. [Suplicació del 13 de juliol del 1696].

63 AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina*. 1696-1809-21, n. 1, f. 8r.

64 Els plans d'estudi de les diferents facultats es troben fixades en el títol 13 de les Constitucions. AHUIB, Universitat, Llibre 4. *Copia auténtica de los Reales Privilegios concedidos a la Universidad y Constituciones 1697*, sf.

65 AGCIM, Fons Privats. Arxius de Corporacions i Associacions. Universitat Literària. *Documentos pertenecientes a la Universidad*, sf. [Suplicació del 13 de juliol del 1696]. Segons el rector, "*demonstraron los médicos que no era su ánimo el lucir en las oposiciones, sino el estorvar que otros luciesen en las cátedras*". AHUIB, Universitat, Lligall 13. *Papeles y cuadernos varios del Colegio de Medicina*. 1696-1809-21, n. 1, f. 3r.

66 AGCIM, Fons Privats. Arxius de Corporacions i Associacions. Universitat Literària. *Documentos pertenecientes a la Universidad*, sf. [Suplicació del 13 de juliol del 1696].

67 ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1695 a 1700*, f. 81r-v.

68 ARM, Extraordinaris de la Universitat, *Extraordinari de 1695 a 1700*, f. 285r-v.

69 AHUIB, Universitat, Lligall 2. *Pedimentos e instancias (memorials, exposiciones, representacions, etc)*. 1693-1832, sf. [Suplicació del 26 d'octubre del 1699].

pel que, al cap de tres dies des de la primera suplicació, Gaspar Amer instigà el rector a convocar oposicions a la càtedra d'Anatomia.⁷⁰ Aquestes oposicions no es varen arribar a dur a terme mai, i, de fet, Francesc Ferrer va poder conservar la seva càtedra d'Anatomia fins a la seva defunció, esdevinguda el 1731.

Conclusions

L'estudi en conjunt d'aquestes disputes en el Col·legi de Medicina evidencia l'ús bàsicament interessat de les Constitucions entre el 1693 i el 1697, període que abasta des de la seva aprovació inicial pel Gran i General Consell fins a la ratificació del text per part de Carles II. Aquest període, si bé breu, va ser de gran importància per a la història de la Universitat Literària, si es té en compte que es tracta, precisament, dels anys en que es varen establir els fonaments de la que seria la principal institució educativa de Mallorca fins al segle XIX. Entre el 1693 i el 1697, la Universitat Literària va anar desplegant les diverses disposicions establertes a les Constitucions redactades pel bisbe de Mallorca Pedro de Alagón. Així, es troben els càrrecs del síndic i el clavari, de nova creació, funcionant amb normalitat des del 1693. A part, les cerimònies d'aprovació de cursos o el conferiment dels graus també es duïen a terme segons les Constitucions. És evident, per tant, que hi havia la voluntat expressa i manifesta d'observar les Constitucions per fonamentar la Universitat Literària en la que seria la seva normativa principal. L'única excepció l'ha constituït, precisament, el cas que ha estat comentat en el present article.

Així, el Col·legi de Medicina acusà el rector i els jurats de no observar les Constitucions a l'hora de cobrir la càtedra de Curs Fisiològic vacant, que havia estat atorgada per designació directa a Joan Ferragut, mentre les Constitucions estatuïen que les càtedres vacants havien de ser cobertes mitjançant oposicions. Els jurats, però, argumentaren, entre d'altres, que les Constitucions no havien estat ratificades, pel que la seva observació no era exigible, malgrat haver jurat guardar-les i fer-les complir. En canvi, per procedir a la desposseïció de la càtedra d'Anatomia de Francesc Ferrer, el rector va acudir a les Constitucions, concretament a un article que disposava el cessament dels catedràtics que haguessin mancat més de trenta dies a les lliçons sense autorització. El propi Francesc Ferrer considerà que, si les Constitucions no havien estat observades a l'hora de cobrir la càtedra de Curs Fisiològic, tampoc haurien d'aplicar-se en la seva desposseïció, però ni el rector ni els jurats acceptaren aquell argument i continuaren amb el procés d'oposicions.

Per tant, és clar que, fins que les Constitucions no varen ser aprovades definitivament el 1697 per Carles II, varen ser utilitzades segons la voluntat de les autoritats i de la finalitat que esperessin aconseguir: si era necessari observar les Constitucions per satisfer els seus objectius, ni el rector ni els jurats no dubtaven en aplicar-les. En canvi, si les Constitucions representaven un obstacle, s'escudaven en l'argument que no havien estat ratificades per evitar-les. Aquesta utilització de les Constitucions segons interessos particulars serà característica dels primers anys de la Universitat Literària de Mallorca, i no només en l'àmbit de la provisió de càtedres, sinó també en tot allò referent als drets i deures dels catedràtics.

⁷⁰ AHUIB, Universitat, Lligall 2. *Pedimentos e instancias (memorials, exposiciones, representacions, etc)*. 1693-1832, sf. [Suplicació del 30 d'octubre del 1699].

